

La sociedad policial, de Diego Torrente

XAVIER VIRGILI I ABELLÓ
Antropòleg social

149

1. FITXA TÈCNICA

Títol:	<i>La sociedad policial. Poder, trabajo y cultura en una organización local de policía</i>
Autor:	Diego Torrente Robles
Edició:	1a edició. Barcelona: Centro de Investigaciones Sociológicas; Universitat de Barcelona, 1997
Matèria:	Sociologia policial

2. SÍNTESI DELS CONTINGUTS

L'autor ens presenta el seu treball com una anàlisi sociològica de l'organització, la desorganització i el control social a la Catalunya dels anys noranta. El llibre —articulat en sis capítols— tracta de com s'organitza, pensa i actua la policia, amb el propòsit de presentar-ne la cultura, l'organització i el comportament. L'argument del llibre sosté que les organitzacions de policia s'estructuren al voltant de tres eixos: controlar el risc, mantenir l'autoritat i racionalitzar els recursos.

En el primer capítol, titulat «El poder azul», s'exposa el marc teòric de l'estudi. Així, en primer lloc, l'autor fa un repàs de les diverses tradicions teòriques de la sociologia de la policia i comença fent una descripció dels diversos models organitzatius policials coneguts (el racional burocràtic, el professional, el comunitari, el de serveis, els mixtos, etc.).

Amb relació als models d'anàlisi, Torrente exposa els diversos conceptes amb què treballarà durant tota l'obra: organització, risc, autoritat, racionalitat i legalitat.

Pel que fa a la metodologia, la investigació es presenta com a descriptiva i fenomenològica, amb un enfocament dramaturgic, i basada en l'observació de les intervencions policials. La unitat d'anàlisi s'identifica amb les interaccions entre policies i població. La informació es recull principalment a partir de qüestionaris i d'un diari de camp.

En l'apartat relatiu a l'estructura policial, l'autor planteja l'estructura conceptual bàsica de la seva anàlisi, definint i relacionant qüestions com ara cultura i identitat, situacions problemàtiques, actors (agressors i agredits), participació ciutadana, respostes policials, estructura orgànica, racionalitat del temps, especialització, control del risc i selectivitat en la resposta policial.

El segon capítol, «Cultura», s'inicia amb una descripció del trànsit que suposa convertir-se en policia; també es presenta un perfil de les persones que accedeixen a la professió, s'explica el funcionament de l'escola de policia de *Villacases* i es glossa la influència que els agents veterans tenen sobre els nous.

A continuació, aquest capítol es centra en una descripció de tots aquells valors, símbols i ritus que caracteritzen la cultura policial. Primerament, doncs, es repassen els valors —o les qüestions lligades a valors—, com ara la violència i el silenci, el sentit del perill, l'autoprotecció, l'astúcia, la solidaritat, l'hermetisme o secretisme, els rumors i les filtracions com a forma de transmetre la informació, l'estereotipatge, el conservadorisme, la cultura sindical, la visió social escèptica, l'estrès, l'alcoholisme, i també el prestigi de la força i el risc. Pel que fa als símbols, analitza la importància de l'uniforme, els galons, la salutació, el número de placa i els elements identificatius propis de cada especialitat. De ritus, esmenta els que tenen una reminiscència militar: la presa de servei, les felicitacions i les festes patronals. En últim lloc, relata diversos mites que generen debat entre els policies: les dones policia, el fet de portar arma, la necessitat d'estar en bona forma física, la dicotomia entre policies i guàrdies, i l'existència d'una policia veïna millor que la pròpia.

L'últim apartat d'aquest capítol es dedica a l'autopercepció i la identitat. Aquí apareixen els conflictes de rol, el sentiment d'aïllament, el sentiment d'abandonament per part de l'Administració, el sentit d'autoritat i de risc, la integració social entre els policies (activitats extralaborals de tipus lúdic i esportiu), els canvis que pateix la xarxa social del policia i les seves relacions familiars, així com els segons treballs dels policies.

El capítol tercer, «Organització», presenta la importància de la sociologia i el mite de la racionalitat a les organitzacions.

En el primer apartat descriu les diferències entre objectius, finalitats (oficials i oficioses) i funcions (aplicar la llei, mantenir l'ordre i els serveis a la comunitat), i tracta de matisar les diferències entre el concepte d'organització i el d'institució.

En segon terme, desenvolupa el concepte de desorganització policial, partint de la base que la policia és una organització contra la desorganització, bàsicament antiburocràtica però que augmenta la seva burocratització —tant en els nivells alts

de l'estructura com en els baixos— a mesura que es va especialitzant. Tot seguit, torna als temes culturals per analitzar la discrecionalitat policial i el seu control, i així enllaça amb el tema de la corrupció policial.

Posteriorment, fa referència als criteris de distribució territorial dels efectius i valora la utilització de les estadístiques policials i dels criteris de mesurament de l'eficiència (enquestes de victimització i índexs de detencions, diligències i actuacions). També fa un repàs a l'ús de la tecnologia, de la relació amb altres organitzacions —jutges— i amb la llei, de la coordinació policial, dels conflictes amb els diversos departaments de l'Administració local i de les relacions amb els mitjans de comunicació.

En el darrer apartat d'aquest capítol es descriu l'estructura orgànica de la població estudiada i s'analitza l'organigrama creat sobre la base de les variables de les funcions, el territori i l'horari. Els elements que apareixen en aquesta descripció són l'edat de la plantilla, el sexe dels seus components, la composició jeràrquica, el reciclatge intern i l'acceptació de professionals externs al cos.

El capítol quart, «Intervenció», està dedicat al treball policial al carrer i a la definició dels problemes policials.

En el primer apartat s'analitzen les expectatives que es tenen de la policia i el paper que té aquesta institució en el control, i s'esbrina quan es demana els seus serveis. D'acord amb el tipus de situacions, l'autor descriu les intervencions de la policia local englobant-les en onze àrees diferents: trànsit, accidents, malaltia, lesió o mort, violència física, violència no física, activitats lucratives, danys o pèrdues en propietats, robatori en propietats, desordre a la via pública, consum o salut pública, i menors.

Pel que fa a l'apartat segon, analitza la presència d'actors principals (agressors i víctimes) i secundaris (comunicadors, informadors, públic, familiars, veïns o àmics) així com d'altres cossos policials. Finalment, quantifica les vegades que la mobilització parteix de la pròpia policia i les vegades que aquesta mobilització es fa a requeriment de la població.

En l'apartat relatiu a les actuacions, Torrente discrimina cinc tipus d'intervencions diferents (d'ajut, dissuasives, d'investigació, coactives i formals) i les relaciona amb les àrees descrites en l'apartat primer d'aquest capítol.

En el capítol cinquè, «Control», es ressenyen els principis de l'organització policial, que l'autor identifica amb la racionalització dels recursos, la preservació de l'autoritat i l'evitació del risc.

En el primer apartat s'exposen els aspectes derivats de les actuacions de la policia local: escenaris on es duen a terme les actuacions, situacions i actuacions segons els torns (matí, tarda i nit), temps de resposta i duració del servei segons la situació, tipus d'unitat destinada segons la situació, relació entre agressors i víctimes segons la unitat destinada i tipus de vehicle utilitzat segons la situació.

El segon apartat descriu quines unitats donen suport a unes altres durant les intervencions i quin és l'origen de la seva mobilització.

El tercer aspecte tractat fa referència a les actituds (bon humor, normal, nerviosos, fred, sec i agressiu) que demostren les patrulles durant les intervencions segons la situació a què acudeixen.

Finalment, es defineixen els mecanismes de control intern de les patrulles al carrer i com es mobilitzen internament aquestes patrulles.

El darrer capítol, titulat «Desigualtat», planteja de quina manera les pràctiques policials reproduïxen la desigualtat i la discriminació social i com la policia no lluita només contra el delictes sinó també contra la sensació pública d'inseguretat.

En primer lloc, fa tot un seguit de correlacions: els tipus d'actuació policial segons el sexe de l'agressor i la víctima, l'edat de les persones que requereixen la policia segons la situació que hagi sorgit, l'edat de l'agressor i de la víctima segons la situació, així com el tipus de resposta policial segons les edats dels protagonistes principals.

En un segon apartat es repassa la classe social dels agressors i de les víctimes, afegint-hi les variables de la situació concreta i el tipus de resposta policial que provoca. A continuació, es descriu l'adscripció racial o ètnica dels agressors i les víctimes, i també l'estat d'aquests protagonistes principals (presència d'alcoholisme o drogoaddicció) segons la situació plantejada i la resposta policial. En darrer lloc es fa una descripció dels tipus d'actuació segons els barris on s'esdevenen els fets.

152

3. VALORACIÓ

Des del punt de vista formal, crec que cal avisar el lector que es tracta d'un llibre difícil de llegir. Les parts teòriques apareixen repletes de conceptes, molts dels quals únicament s'esbossen a manera d'un veritable *broadstorming*, i sovint les idees es repeteixen en els diversos capítols. Això fa que en molts moments ens faci la sensació de trobar-nos davant d'un índex de tot allò que és estudiable sobre la policia i no davant d'una obra que aprofundeixi, de manera ordenada i gradual, en la matèria tractada. Potser aquesta mateixa sensació ha influït en el desig de publicar un treball divulgatiu i introductorí en un àmbit de coneixement on manca una tradició científica consolidada.

Això mateix es detecta en els capítols empírics. En aquest cas, la manera com s'expliquen les taules —amb totes les seves variables i correlacions— fa que el text sigui confús i poc entenedor per al lector. Tampoc no ajuda a reduir la complexitat el fet d'alternar, de manera constant i sense cap mètode aparent, les referències a la policia en general, a la policia local de Vilacases, a les policies locals d'altres poblacions de Catalunya o de l'Estat i als altres cossos policials. Aquesta barreja fa que quedi poc clar per al lector allò que és teoria i allò que resulta del treball empíric concret desenvolupat per Torrente.

D'altra banda, l'obra se'n presenta com un estudi d'un cas —concretament, s'analiza la policia local «d'una ciutat gran de Catalunya»— que pateix problemes de descontextualització.

En primer lloc, l'autor no ens explica per què ha escollit com a unitat d'anàlisi una realitat politicoterritorial de caràcter municipal; únicament manifesta haver triat una perspectiva microsociològica. El problema, en aquest cas, no és de coherèn-

cia (la decisió, per contra, pot ser plausible per diferents motius), sinó de representativitat dels resultats obtinguts.

En segon lloc, no ens deixa clar per què ha escollit una organització de policia local *no representativa*, ja que ell mateix reconeix que només l'1,8 % de les plantilles de policia local de Catalunya tenen més de cinquanta agents. Tampoc explicita com pot afectar aquesta circumstància a les conclusions de l'estudi.

En tercer lloc, la manca d'una descripció articulada de la comunitat en què es fa l'estudi* no fa sinó allunyar la policia del seu context social, polític i econòmic, com si aquest context no tingués transcendència respecte de l'objecte d'estudi.

Finalment, es presenta l'organització policial estudiada «en pleno proceso de transformación» però no es fa una descripció històrica que permeti situar adequadament aquesta realitat canviant, ni s'explica en què consisteix concretament aquest procés. D'aquesta manera, és difícil valorar com aquest procés de canvi de model de policia afecta les dades empíriques que l'autor ha recollit durant aquesta etapa.

Un altre aspecte que s'ha de comentar des d'una perspectiva crítica és el tractament dels elements de conflicte que s'esdevenen a l'interior d'una organització de policia.

Les referències a situacions de conflicte apareixen sempre en els capítols de contingut eminentment teòric i sense fer referència a l'organització policial estudiada. No obstant això, es pot veure com l'obra es torna sobtadament empírica al final del capítol tercer, quan ja s'ha parlat de l'espínós tema subcultural i es passa a descriure l'organigrama del cos.

No tenim, doncs, cap informació empírica sobre aquesta conflictivitat interna (per exemple, sobre la seva influència en les tasques policials o en l'estructura de funcionament real del cos, o sobre els mecanismes formals i informals que intenten solucionar-la). Tampoc no s'aprofundeix en la importància del fet sindical o en el sistema seguit per l'organització per tractar els il·lícits comesos pels seus funcionaris.

Una cosa semblant passa amb les tensions derivades de qüestions de sexe i d'edat: pot semblar que les dones policies no pateixen situacions de discriminació i que escullen, sense cap mediació ni pressió, les tasques administratives; també pot semblar que els agents avançats d'edat són sempre respectats pels més joves i que no pateixen —com a representació d'un model de policia antiquat i poc eficaç— cap grau de rebuig o de menyspreu.

A l'últim, pel que fa a aquesta qüestió, queden fora de l'estudi les tensions entre els diversos nivells jeràrquics de l'organització, així com les relacions amb els altres cossos, el poder polític local o les altres administracions. És la policia de Vilacases d'aquest món?

Metodològicament, el llibre es presenta com un estudi bàsicament qualitatiu. Com a tècnica de treball, Torrente parteix de l'observació participativa i afirma que

* Sorpren que fins i tot s'oculti la identitat real de la població estudiada amb el nom fictici de Vilacases, només diu que es tracta, com ja s'ha dit, d'una població gran de Catalunya que pertany a «una àrea metropolitana» i que és representativa de les problemàtiques urbanes d'una gran ciutat espanyola.

«las horas mejores las pasé patrullando junto con los/as policías» (1997, 13). Tanmateix, l'observació es converteix en tècnica quantitativa per tal com es van recollir unes dades a través de qüestionaris amb les quals va elaborar tot un seguit de taules d'informació. Sobta —d'acord amb la prèvia declaració metodològica— el fet que l'autor només va recollir un 24 % de les dades; la resta de qüestionaris els van emplenar alumnes de l'acadèmia de policia de *Villacases* i policies que recullen les seves intervencions.

De la convivència continuada amb els policies, només en queda un reflex concret en el glossari de termes utilitzats pels policies, que perd una bona part de la seva utilitat en no incloure el seu estudi, ni relats de vida, ni entrevistes en profunditat.

No m'estendré més en aquestes reflexions sobre els límits de la investigació. Tanmateix, no puc deixar de banda certs detalls que no són banals. En primer lloc, Torrente reitera la idea que la policia és una organització impossible perquè no pot complir les seves finalitats: mantenir l'ordre i posar fi al delictes. Aquesta perspectiva sobre quines són les finalitats últimes de les organitzacions policials el porta a afirmar que, per raons d'eficiència i de costos, la policia concentra els seus esforços en determinats grups socials.

En segon lloc, Torrente esquitxa tot el text amb afirmacions que, com a mínim, podríem qualificar de precipitades i que en alguns moments fan dubtar sobre el sentit que l'autor pretén que tinguin. En citaré dues a tall d'exemple. La primera, quan parla de corrupció: «En otros países corrupción y policía se asocian inmediatamente. En el caso español curiosamente no existe una imagen de corrupción generalizada, quizá debido al centralismo y al desconocimiento social de la realidad policial» (1997, 74); la segona, quan parla de l'eficàcia simbòlica de l'uniforme: «Su uniforme les distingue de los otros personajes de las calles: prostitutas, parados, delincuentes o vagabundos» (1997, 157).

Finalment, al llarg dels capítols anem trobant assercions que no sabem fins a quin punt han estat contrastades amb l'anàlisi empírica realitzada per l'investigador. Per exemple, quan parla (Torrente, 1997, 61) de la percepció que el policia té de la societat cita Westley i diu que «incapaz de repudiar por completo a la sociedad, acaba por repudiarse a sí mismo y no desea la profesión para sus hijos/as». Potser caldria confrontar aquesta afirmació amb la tradicional aparició als cossos de policies locals de veritables nissagues familiars de professionals.

En conclusió, Diego Torrente ha estat prou valent per afrontar la complicada tasca de dur a terme un treball microsocial en una organització policial. La informació que aporta en els capítols que descriuen minuciosament els tipus d'intervencions policials al carrer ha de ser objecte d'estudi per part dels especialistes en matèria de seguretat. Només per aquest motiu s'ha de recomanar la seva lectura. És una llàstima que el conflicte no hagi trobat el mateix tractament.

ALTRES TREBALLS DE L'AUTOR

«Investigando a la policía». Dins: *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 59, 1992, p. 289-300.

«Hacer la ronda. Análisis sociológico de las actuaciones de policía municipal». Dins: *Revista Internacional de Sociología*, 16, 1997, p. 139-179.

«Autoridad y racionalidad. Organización y lógica social del control policial». Dins: *Sistema*, 139, 1997, p. 67-99.